

Buitenvrouwen en buitenmannen

Verhalen van binnenuit

Verhalen in veelvoud. Vrouwen in Kameroen over polygynie en christendom. C. Notermans. Uitgeverij Valkhof Pers, Nijmegen. f 49,50.

In de omgangstaal hebben we het wel over polygamie (volgens Van Dale 'echtelijke verbintenis van één man met verscheidene vrouwen tegelijk of omgekeerd') en zelden over polygynie ('huwelijk van een man met meer dan één vrouw of veelwijverij'). Polygynie, vooral als dat vertaald wordt met het meer suggestieve veelwijverij, roept bij ons in het westen niet alleen nieuwsgierigheid op, maar ook medelijden met de vrouwen die hun man met andere vrouwen moeten delen, en zelfs soms verontwaardiging over het feit dat polyandrie (huwelijk van een vrouw met meer dan één man) minder geaccepteerd is dan polygynie.

De voorspelling, zo'n dertig jaar geleden, dat polygamie langzaam maar zeker zou verdwijnen onder invloed van verstedelijking, opleiding en westerse waarden en normen is niet uitgekomen, ook niet in landen als Guinea en Ivoorkust waar polygamie bij de wet is verboden. Om te weten hoeveel mensen in Afrika een polygame huwelijksrelatie hebben, is het nodig een onderscheid te maken tussen mannen en vrouwen. Grof geschat – en met veel variatie per land – heeft minder dan dertig procent van de getrouwde mannen meer dan één vrouw (meestal twee), terwijl het percentage vrouwen met een polygame relatie afhankelijk is van de leeftijd: omstreeks vijfentwintig jaar is dat circa vijftig procent, maar voor vrouwen van vijftig jaar en ouder loopt dat op tot wel zeventig procent. En dat komt niet omdat er in Afrika een overschot aan vrouwen bestaat. De belangrijkste redenen zijn een groot leeftijdsverschil bij het eerste huwelijk (vrouwen trouwen veel jonger dan mannen) en het groeiende aantal jongeren. Daarnaast zijn er nog vele andere factoren die polygame huwelijken bevorderen. Weduwen en gescheiden vrouwen hertrouwen vrijwel altijd, vrouwen blijven zelden ongetrouwd, door de snelle bevolkingsgroei neemt het aantal jongeren (en dus huwbare meisjes) toe en dan bestaat er ook nog zoiets als het leviraat, waarbij een broer de weduwe(n) van zijn overleden broer erft.

Polygynie als ideaal

Wanneer er in de titel van een boek het begrip polygynie voorkomt, hebben we vrijwel zeker te maken met een antropolo(o)g(e). Het boek van Catrien Notermans, *Verhalen in veelvoud. Vrouwen in Kameroen over polygynie en christendom*, is inderdaad het resultaat van antropologisch veldwerk onder een aantal vrouwen in het kleine stadje Batouri in Oost-Kameroen. Ze zoekt naar de visie van christelijke vrouwen op polygynie en bekijkt of hun denkbeelden aansluiten bij die van missiologen die pleiten voor acceptatie van polygynie binnen de kerken, of bij die van missiologen die zich nog altijd verzetten tegen polygynie. Nadat in het eerste hoofdstuk de verschillende benaderingen binnen het polygyniedebat zijn

behandeld (op een heel leesbare manier, zonder onnodig jargon), laat Catrien Notermans vervolgens de vrouwen zelf aan het woord. Dat levert niet alleen mooie, aansprekende verhalen op, maar leidt ook tot de conclusie dat deze vrouwen heel zelfstandig, en onafhankelijk van wat de pastores ervan vinden, het christendom interpreteren. Hoe tegenstrijdig de strategieën van Martine, Honorine of Solange ook zijn om een oplossing te vinden voor de ingewikkelde problemen binnen zo'n huwelijk (het nemen van een buitenman, lijden en opoffering, hekserij), zij blijven allemaal polygynie als ideaal zien. Daarbij combineren ze lokale waarden en normen met christelijke elementen, en wel op zo'n manier dat het traditionele een christelijke betekenis krijgt. Het valt op dat zowel de mannen als de vrouwen in Batouri, naast een officiële huwelijksrelatie, er vrijwel altijd buitenvrouwen respectievelijk buitenmannen op na houden, beiden aangeduid met de term *wanja*. En, zoals Notermans schrijft (p.141): 'In tegenstelling tot mannen kunnen vrouwen van hun *wanja*-relatie geen huwelijksrelatie maken. Daarom verwoorden zij hun *wanja*-relatie niet in termen van polyandrie, maar die van hun mannen wel in termen van (verkapte) polygamie.' Tegelijkertijd komt uit de verhalen een weinig romantisch beeld van de liefde naar voren. Zoals een geïnterviewde buurvrouw zegt (p.142): 'Als een man tegen je zegt je *t'ame*, dan wil hij met je naar bed. Ook al ken je hem niet, je weigert niet met hem te slapen, want je weet dat hij je geld zal geven. (...) Buitenmannen zijn er noch om liefde noch om kinderen van te krijgen. Ze zijn er om geld van te krijgen.' Toch vinden getrouwde vrouwen dat het hebben van buitenmannen en het geven van geld voor seks hun waardigheid niet aantast. Want ook in het gewone huwelijk ruilen zij seks voor voedsel en geld. Bovendien bieden de mannen zichzelf aan, blijven zij regelmatig komen en kookt de vrouw voor haar buitenman. Zo'n *wanja*-relatie gaat daardoor steeds meer op een huwelijksrelatie lijken.

Christelijke waardigheid

Het boek van Catrien Notermans geeft een bijzonder levendig beeld van de problemen waarmee deze vrouwen te maken hebben. Hoewel je tenen af en toe krom trekken van hun geklaag, hun materialisme en hun hekserijpraktijken (soms vraag je je af waar mannen nog de moed vandaan halen om te trouwen), krijg je tegelijkertijd bewondering voor hun onafhankelijkheid en voor hun inventiviteit om, samen met hun kinderen, te overleven met behoud van hun (door henzelf gedefinieerde christelijke) waardigheid. Maar ook de schrijfster dwingt bewondering af. Hoewel ze de bredere historische en economische context van Kameroen sterk onderbelicht laat en sommige beloften niet helemaal waar maakt (haar kritiek op de gangbare sociaal-wetenschappelijke discussies wordt met de door haar gehanteerde narratieve methode niet echt onderbouwd), ze laat op een onthutsend eerlijke manier zien hoe moeilijk antropologisch veldwerk kan zijn en welke beperkingen haar benadering heeft.

Gerti Hesseling

Gerti Hesseling is directeur van het Afrika-Studiecentrum in Leiden.

